

Život pod okřídleným šípem (65 let se Škodovkou)

PhDr. Vladislav Krátký se narodil 16. 9. 1929 v Plzni na Borech. Celý jeho život je svázán s podnikem Škoda Plzeň, kde působil nejprve jako technický pracovník, později přes třicet let jako tiskový mluvčí a pracovník podnikového archivu, stál u základů i konce Muzea Škoda, je autorem mnoha publikací o Škodovce i o Plzni. Jeho život, práce i odborná činnost jsou svázány s naším městem, je žijícím nositelem jeho historické paměti.

Otec pana Vladislava Krátkého (narozen roku 1877 v Praze) pracoval ve Škodových závodech na vyšší úřednické pozici a často cestoval do zahraničí. Finanční situace mu umožnila, aby v dnešní vilové čtvrti Bezovka vystavěl vilu, ve které žije pan Krátký dodnes. Matka pana Krátkého byla původem z Polska (narozená roku 1888 ve Varšavě).

V carském Rusku (v dnešním Polsku a na Ukrajině) působil Vladislavův otec v roce 1905 a poté znovu po roce 1914. Shodou okolností byl tak Vladislavův otec v kontaktu s oběma ruskými revolucemi. Svoji manželku poznal ve Varšavě (tehdy součást Ruské říše) právě během pracovního pobytu. V průběhu ruské revoluce, která vypukla roku 1905 po porážce Ruska v rusko-japonské válce, zažila neklid i samotná Varšava a Vladislavův otec byl svědkem zásahů kozáků proti protestujícím. V roce 1909 opouští území dnešního Polska a dále působí na území dnešní Ukrajiny, zejména v Doněcké oblasti. Revoluce roku 1917 výrazně zasáhla i do jeho osobního života. Manželé s tehdy tříletým Vladislavovým bratrem, který se narodil v Rusku v roce 1914, nestačili ze země odjet před vypuknutím občanské války a chaos tohoto krutého konfliktu jim způsobil nemalé obtíže. Bolševickou revoluci a občanskou válku trávila rodina v dnešním ukrajinském Krematorsku. Vladislavova matka byla málem očitým svědkem popravy, jejíž obětí měl být i Vladislavův otec. Vlak jedné z bojůvek občanské války se totiž někteří zaměstnanci Vladislavova otce pokusili vykrást a na příkaz okupační správy měl být každý desátý dělník strojírenského závodu zastřelen. K exekuci nakonec pouze šťastnou náhodou nedošlo, jelikož vojáci, kteří měli střílet, byli Němci a jeden z velících důstojníků poznal mezi oběťmi svého příbuzného. Oblast křižovaly bělogvardějské i rudé jednotky, skupiny ukrajinských dobrovolníků a samozřejmě německé okupační vojsko.

Při jiném incidentu hrozil ukrajinský voják Vladislavovu otci zbraní přímo ve slévárně, ale nešťastnou náhodou uklouzl a spadl do rozžhaveného železa a zahynul. Nakonec se všem třem podařilo ze země vycestovat, v Rusku však musela rodina zanechat veškerý svůj majetek. Nakonec i jejich odjezd provázely dramatické okolnosti, zejména při hraniční kontrole, jelikož malý Vladislavův bratr hovořil pouze rusky, neboť měl v zemi ruskou chůvu. Situaci komplikovala rusko-polská válka a polští pohraničníci byli krajně nedůvěřiví, přesto se nakonec přechod rusko-polské hranice bezpečně podařil.

V roce 1920 se tak rodina ocitá opět na území již samostatného Polska, kde se stavěla nová továrna Škodovky. V průběhu dvacátých let se rodina vrací do Plzně, kde se narodí roku 1929 druhý syn Vladislav.

Vladislavova školní léta jsou poznamenána novým stěhováním celé rodiny – tentokrát do Mladé Boleslavi. Tam se po sjednocení závodů právě rozjížděla linková automobilová výroba. Vladislav zde absolvuje velkou část základní školní docházky, která je z části realizována na mladoboleslavském gymnáziu, jelikož kapacita místní základní školy přílivu nových žáků nestačila. Na dvoře mladoboleslavského gymnázia se pohybovalo neobvyklé zvíře – dikobraz, které zde bylo zaměstnanci školy chováno. Pro chlapce to byla velká kuriozita.

Vladislav vzpomíná na výlety po okolí Mladé Boleslavi, na automobilové zájezdy do Prahy, chytání ryb a koupání v Jizeře. Mladá Boleslav byla i díky své blízkosti Praze poměrně kulturním městem, kde se konala celá řada akcí, navíc místo bylo i vyhledávaným letoviskem mnoha tehdejších celebrit. Při koupání v Jizeře spatřil společně s bratrem třeba Adinu Mandlovou.

Těsně před vypuknutím druhé světové války se rodina stěhuje zpět do Plzně, ale protože je jejich rodinná vila v pronájmu a nájemník se odmítal vystěhovat, bydlí zatím v pronajatém bytě na dnešní Klatovské ulici. Po okupaci se jejich prozatímní bydliště stalo rovněž dočasnou úřadovnou plzeňského gestapa. Otec odmítal proti podnájemníkovi ve vile použít právních prostředků, jelikož se jednalo o občana židovské národnosti, plzeňského směnárníka Epsteina. Vladislavovým rodičům tak bylo jasné, že jakákoli stížnost by byla pro jeho existenci likvidační. Proto byla rodina nucena sdílet obydlí společně s gestapem a dostávala se tak do nechtěného kontaktu i s výslechovou praxí gestapa, jehož jeho příslušníci začínali v této době v budově vyslýchat a mučit své první oběti. Rodina se během výslechů musela vždy přesunout do nejvzdálenější místnosti, aby neslyšela nárek trýzněných a byla po celou dobu výslechu pod ozbrojeným dohledem. Němečtí vojáci a gestapáci pracující v budově se často opíjeli, střelbou poškozovali sošku na dvoře a poškodili i rodinný automobil Krátkých.

Po určité době se nakonec mohla rodina vrátit do své vily, jelikož se směnárník mezitím odstěhoval. Bohužel pan Epstein nakonec, stejně jako mnoho příslušníků jeho národa, válku nepřežil. Rodina Krátkých pak žila po celou druhou světovou válku ve svém domě. Vladislav, který začíná v této době chodit na Mikulášské gymnázium, vzpomíná i na tři židovské spolužáky, kteří jednoho dne jednoduše zmizeli ze školních lavic. Vzpomíná si i na shromaždiště židovských spoluobčanů, kteří od sokolovny v dnešních Štruncových sadech začínali svojí pouť do neznáma, jelikož u budovy Sokol 1 se nacházelo shromaždiště transportů do koncentračních táborů.

Pan Krátký dodnes považuje druhou světovou válku a zejména její konec za nejméně zážitky svého života. Živě popisuje zejména nálety na Plzeň a poté i osvobození americkou armádou a atmosféru těsně po květnových událostech. Nálety zasáhly rodinu ve vile nepřipravenou a jelikož směřovaly na nedalekou Škodovku a přesnost bombardování nebyla veliká, bylo nutné vyhledávat bytelnější kryty, než ty, které nabízely sklepy rodinných domů v Bezovce. Rodina tak byla nucena na nálety odcházet do několik stovek metrů vzdálené Vrchlického ulice, kde pětipodlažní budovy skýtaly větší možnost přežití při zásahu bombou.

První noční nálety RAF popisuje pan Krátký jako velice nepřesné, pamatuje si snahu lidí zachytit na radiopřijímačích zakázané vysílání BBC, ve kterém se mohli lidé dovědět o připravovaných útocích a o jejich přibližných cílech. Na radiopřijímačích byly umístěny oranžové cedulky informující o trestech za poslouchání zahraničního rozhlasu. Vladislav si však přesně vybavuje různé reakce lidí v krytech a náladu při náletech. Každá osoba měla připravené své evakuační zavazadlo, které po ohlášení náletu nesla s sebou do krytu. V krytech část lidí nadávala a dávala volný průchod svému rozhořčení nad činností spojenců. Lidé si připadali dvakrát podvedeni a nesmyslně masakrováni. Jiná skupina lidí nedávala najevo žádné emoce a spíše mlčela a uzavírala se do sebe. Konečně třetí lidský typ se obracel většinou k Bohu a v potměšilých sklepeních byla za dunění protiletadlové palby slyšet nejedna motlitba. V samotné Bezovce bylo během náletů zasaženo několik domů, dům spisovatele Nohejla ve Schwarzově ulici byl zasažen pumou se zpožděným časováním a k výbuchu tak došlo až půl hodiny po náletu, naštěstí se protiletadlové službě podařilo místo včas evakuovat. Velmi živě si Pan Krátký vybavuje zejména velký nálet ze dne 17. 4. 1945, při kterém bylo zničeno seřadovací nádraží v Plzni a celá řada domů v několika městských čtvrtích, rovněž si vzpomíná na nálet z roku 1943 (shodou okolností také 17. dubna), kdy byla leteckými návodčími zaměněna Plzeň za blízké Dobrušku, které nálet katastrofálně zasáhl.

Největší nálet na Plzeň z 25. 4. 1945, který ničivě zasáhl Škodovy závody, již prožila rodina Krátkých ve své vile, protože se nestačili ukrýt do blízkých protiletadlových krytů. Pan Krátký vypráví o oblačnosti nad Plzní, která znemožnila letounům 8. americké letecké armády nalézt Bolevecké rybníky (cílový indikátor návodčích) a bomby tak padaly i do obydlených čtvrtí. V budově Masarykova gymnázia byl zřízen vojenský lazaret, v budově Mikulášského gymnázia byla narychlo zbudována márnice, na dvoře byly rakve. Výuka ale na konci války již delší dobu neprobíhala, děti měly v této době nejdéle prázdniny v historii našeho školství. Vila Krátkých vyšla z posledního náletu bez výraznějších škod, pamětník udává pouze rozbitá okna a několik spadlých střešních tašek.

6. 5. 1945 se zástupci Revolučního národního výboru snažili již brzy ráno spojit s Američany, kteří se pohybovali od čtvrti Skvrňany směrem k centru města. Pan Krátký uvádí místa, kde došlo ke

sporadickým bojům s německými fanatiky, až na výjimky se jedná o většinou dokumentovatelné události. Údajně se však ozývala střelba i z kostela redemptoristů na Chodském náměstí. Po odzbrojení německé posádky se po městě začínali ubytovávat příslušníci US ARMY, důstojníci údajně bydleli v dnešním hotelu Slovan, zároveň docházelo k návštěvám bytů příslušníky americké armády a čilému výměnnému obchodu mezi Plzeňany a americkými vojáky. Rovněž pan Krátký zaregistroval zvýšený zájem Američanů o plzeňské dívky, pro které na taneční zábavy mimo město byly dokonce vypraveny vojenské autobusy. Ve vile u Krátkých bydlel po jistou dobu holandský chlapec, který byl zavlčen násilím do Německa, v blízké Wollnerově vile zas bydlel jeden z asistentů a žáků dirigenta Toscaniniho – Dr. Walter Ducloux, později významná postava světové vážné hudby.

V prostoru dnešní průmyslové zóny Borská pole bylo zřízeno vojenské kino, ve kterém se promítaly filmy americké provenience a navštěvovali je i čeští občané, samozřejmě i chlapi z blízké Bezovky. Zde Vladislavovi utkvěli v paměti lovci nedopalků kvalitních amerických cigaret, kterým bylo lidově přezdíváno „hloubkaři“, s aktuálním odkazem k americkým hloubkovým letcům. Manželka Vladislavova staršího bratra (původem Švýcarka) se díky své znalosti cizích jazyků dostala do blízkosti amerického štábu, kde fungovala coby tlumočnice. Vladislavův bratr a sám Vladislav tak dostali příležitost se osobně seznámit s plukovníkem Charlesem Nobelem a generálem Johnem Leonardem Piercem, velitelem 16. obrněné divize, která jako první vstoupila 6. 5. 1945 do Plzně. Společně absolvovali cestu džípem z Plzně do Mariánských Lázní, kam je generál pozval na večeři. Panu Krátkému utkvělo v paměti, jak se generál ujišťoval, že nebude bratrům a paní Blance (bratrova žena) vadit přítomnost „barevného“ u stolu. Je zde citelná pokračující segregace a rasistické předsudky, kterých se Američané nebyli schopni zbavit ani ve chvíli, kdy se jednalo o slavného amerického zpěváka Paula Robesona, autora kultovní písně Old Man River.

Po válce studoval Vladislav chemickou průmyslovku a po roce 1948 se nedostal na vysokou školu, nejspíše v tom sehrála svou roli skutečnost, že Vladislavův otec byl členem národních socialistů. Proto Vladislav nastoupil nakonec na místo ve Škodových závodech, aby se mu tato továrna stala osudem na dalších 65 let života. Záhy se mu naskytla možnost vycestovat do SSSR jako členovi konstrukčního týmu českých specialistů, kteří zde měli působit coby instruktážní tým pro připravovanou stavbu první československé jaderné elektrárny v Jaslovských Bohunicích. Vladislav se tak dostal koncem padesátých let do sovětského Leningradu.

Shodou okolností se ubytoval v hotelu Leningrad - dříve Internacional (Angleterre) a bydlel v pokoji, ve kterém spáchal sebevraždu (nebo byl zabit) 27. 12. 1925 slavný básník Sergej Jesenin. Pan Krátký si tak vzpomíná na komickou situaci, kdy schován pod peřinou při vyvolávání kinofilmu (byl nadšený amatérský fotograf), se stal nechtěným a neviděným účastníkem výpravy turistů po místech

spojených právě se životem tohoto významného básníka. Vzpomíná na poměrně kvalitní zásobování potravinami a na události spojené s bloádou (byl ve městě 13 let po válce). Skupina českých pracovníků pracovala v jistém režimu utajení v leningradském závodě na výrobu atomových reaktorů do sovětských ponorek, ale mohli se běžně pohybovat mezi civilisty a v okolí města do okruhu 40 kilometrů. Při návštěvě Archangelské a Murmanské zvláštní oblasti už však potřeboval povolení policejních úřadů a musel se v Archangelsku přihlašovat na policii. Pohyboval se zde jako jeden z prvních Čechů od odchodu československých legionářů. V Archangelsku potkal i svoji budoucí manželku.

V Leningradu, měl možnost spatřit také tehdejší chloubu SSSR – atomový ledoborec Lenin, který byl právě spuštěn na vodu (1957). Pro skupinu techniků z Československa byla připravena prohlídka ledoborce, ale nakonec k ní nedošlo – údajně kvůli návštěvě italských odborářů. Pan Krátký tedy ledoborec alespoň několikrát vyfotografoval, byl však přistižen hlídkujícím milicionářem, který od něho vyžadoval vydání kinofilmu, protože údajně fotil tajnou ponorkovou základnu. Nakonec mu fotoaparát i s filmem nechal. Podobnou historku zažil pan Krátký ještě na jedné ze svých pozdějších pracovních návštěv SSSR, kdy v Rize opět vzbudil nechtěnou pozornost při fotografování. Zároveň popisuje situaci v této sovětské republice, která pociťovala vůči Rusům výrazné antipatie. Údajně bylo možné se v Lotyšsku lépe domluvit německy než nenáviděnou ruštinou. Místní lidé pociťovali osudy jejich země a satelitního Československa jako velice podobné.

Po návratu z první návštěvy SSSR se pan Krátký již dostal na vysokou školu a vystudoval žurnalistiku na Univerzitě Karlově v Praze. Získal doktorát z filozofie a později uspěl ve výběrovém řízení na tiskového mluvčí Škody Plzeň. Spolupracoval s generálními řediteli podniku a jezdil i do mnoha socialistických i kapitalistických zemí (NDR, Polsko, SSSR, Francie, USA). V roce 1974 zakládal Muzeum Škoda, které se stalo unikátní expozicí zabývající se dějinami závodu, ale do jisté míry i samotného města Plzně. K muzeu byl připojen i rozsáhlý podnikový archiv. V těchto letech začíná pan Krátký publikovat rozsáhlejší i drobnější práce o podniku a jeho dějinách. Dodnes si dle vlastních slov nejvíce cení dvojice publikací *Největší zbrojovka monarchie* a *Svět okřídleného šípů*. Obě knihy dokumentují pohnutou historii strojírenských závodů od jejich počátku až do moderní doby.

Později začal pan Krátký publikovat i práce zabývající se městem Plzeň, kompletoval také několik fotografických publikací o městě i o Škodovce (*Plzeňané I., II., Škodovka ve fotografii*). Odborně se zabýval rovněž nálety na podnik a společně s panem Janem Vladařem sestavil knihu *Poslední akce*, která dokumentuje nálety USAAF a RAF na cíle v Čechách v posledních dvou měsících války. Zároveň je autorem knihy *Plzeň pod hákovým křížem*, fotografickou publikací mapující osudy města a jejích obyvatel v letech 1939-1945. V souvislosti s nálety na Škodu Plzeň se dostal do kontaktu s pamětníky,

veterány 8. letecké armády, kteří se přímo účastnili náletů na Plzeň. Někteří se účastnili i prohlídky závodu a pan Krátký se stal oplátkou čestným členem 8. letecké armády USAAF. Jeho další odborná činnost byla po politických proměnách roku 1989 svázána zejména s existencí Muzea Škoda, které však bylo nakonec v roce 2009 uzavřeno pro nedostatek financí. Pan Krátký tento fakt dodnes pociťuje zjevně velmi bolestivě. Ceněný soubor archivních dokumentů, v délce 4.5 kilometru, byl přesunut do odloučeného pracoviště Státního oblastního archivu v Plzni, které je umístěno v obci Klášter u Nepomuka. Tato skutečnost, jak pan Krátký dodává, způsobuje, že zejména zahraniční badatelé mají poněkud problém s přímou návštěvou archivu. Nutno dodat, že pan Krátký s archivem v Klášteře stále aktivně spolupracuje a pomáhá badatelům s vyřízením žádostí.